

O güne kadar kurulan bütün tiyatroların aksine olarak Gedikpaşa'da Güllü Yakup Efendi'nin teşkil ettiği «Osmanlı Tiyatrosu»na, devletin hiç bir para yardımı olmamıştır. Ancak zamanın ülemasının alâkası, devletin para yardımından daha faydalı oldu. 1858 yılında ilk defa telif bir tiyatro eseri yazan İbrahim Şinasi Efendi olmuştur. «Şair Evlenmesi» adını taşıyan piyesi bir komedi idi. Yine 1858 yılında Siret Hekimoğlu adında bir zât, italyancadan türkçe-

ye bir eser tercüme etmiş ve Naum'un tiyatrosunda bunu ermeni gençlerine oynatmıştı. Ancak bu bir temsil ile kalmıştı. Bu türkçe eseri aynı gençler İstanbul'un başka semtlerinde de tekrar etmişler mi bilemiyorum; ben böyle bir kayda tesadüf etmedim.

Yazan: Vasfi Rıza ZOBU

Saray'daki temsiller hususî ve saraya mahsus idi. Halk önüne çıkılmıyordu. Bundan ötürü bu faaliyeti batı örneğindeki Türk tiyatrosunun kuruluşu olarak kabul edemeyiz. Sadece bu yolda bir örnek olmuştur, diyebiliriz.

Biz, Şinasi Efendi'nin telifi ile Siret efendinin tercümesinden sonra Gedikpaşa'ya kadar on sene bekleyeceğiz...

Gedikpaşa Tiyatrosu için Nafia Nâzırı Râşit Paşa'nın riyasetinde bir edebî ve islâmat heyeti kurulmuştu. Bu heyetin en faal âzası Âli Bey idi. Âli Bey valiliklerde bulunmuş, Namık Kemal ile birlikte gazete çıkarmış, telif ve tercüme eserler yazmış ve neşretmiş münevver bir insandı. Heyete âza olduğu zaman Karintine İdaresi Başkâtibi idi. İlk işi hristiyan aktör ve aktristlere türkçe telâffuz dersleri vermeye başlaması oldu.

Namık Kemal Bey, Gelibolu mutasarrıflığından azledilip İstanbul'a dönünce o da bu heyete dahil oldu.

Reji Başkomiseri ünvanı ile anılan Abdülhamidin süt kardeşi olan, Abdülaziz devrinde «Vatan ve Silistre» piyesi oynandığı gece yapılan nümayişlerden sonra «İbret» gazetesinde yazdığı vatanperverâne yazılardan dolayı Akkâ'ya sürülüp ancak Beşinci Murad'ın tahta çıkmasıyla İstanbul'a dönebilen Nuri Bey de bu heyette bulunuyordu. Maliye Nâzırı Hâlet Efendi'nin oğlu şair ve gazete sahibi ve en son memuriyeti Maarif mektupçuluğu olan İbrahim Hâlet bey de bu heyete dahil idi.

Heyetin reisi Raşit Paşa tahsilini Paris'te yapmış, Büyükelçi olmuş, Nafia ve Hariciye nâzirliklerinde bulunmuştur. Beyazıt'taki Mithatpaşa konağında yapılan vükelâ toplantısı gecesine Çerkes Hasan baskınına uğrayıp Hasan'ın bir kurşunu ile şehit düşmüştü.

Güllü Yakup Efendi'nin 10 senelik Gedikpaşa Tiyatrosu faaliyeti zamanında piyes yazarak veya tercüme ederek isimlerini duyuranlar arasın-

TÜRK TİYATROSUNDAN PORTELELER

BÜYÜK BEHZAD

Sahne hayatında kendisine ilk büyük şöhreti kazandıran «Kayseri Gülleri» oyununda Bodos Ağa rolünde. 1918 yılında «Paytaht» gazetesinde yayınlanan karikatürü...

Türk sahnesi onu «Behzad Hâki» olarak tanımış «Büyük Behzad» olarak yüceltmiş ve «Baba» adıyla gönüllerde ebedileştirmişti. Ve henüz 33 yaşında iken Türk tiyatrosunda «Baba» nâmıyla anılmaya başlaması onun yalnız büyük sanat gücünün değil, insanlık yönünün de kuvvetinden idi.

Bursa İslahhanesi Başkâtibi Hafîl Hâki beyin oğlu olan Behzad Bey, 1889 yılında Bursa'da dünyaya gelmiş ve 1908 yılında Meşrutiyetin ilân edildiği gün Yakaçıkta tertiplenen bir ortaoyunu ile sahne hayatının içine atılmıştı. İbnürrefik Ahmet Nuri, Filozof Rıza Tefvik, Müsahipzade Celâl, ressam Muazzaz beylerin de dahil bulunduğu bu oyundaki hayatının ilk rolü «Kavuklu arkası» idi.

Böylece başlayan sahne hayatı sonra Ahmet Fehim Efendi, Burhaneddin Tepsi, Othello Kâmil, Şahab Rıza ve Kemal Emin bey-

lerin tiyatro truplarında devam etti. Bu arada gönüllü olarak Balkan Harbine katılan Behzad Hâki bey dönüştü Şehremini Cemil Paşa'nın kurduğu «Darülbedayi Tiyatro Mektebi»ne girdi, iki aylık bir tahsil devresinden sonra tekrar askere alınarak Çanakkale'ye gitti. Çanakkale savaşlarında yaralandı. 1918 yılında terhis olduğu zaman soluğu tekrar tiyatrodaki aldı. Ve Darülbedayi heyeti tarafından aktör sıfatı ile kadroya dahil edildi. Ve yakın bir geleceğin «Büyük Behzad», bu sahnede ilk kez «Kayseri Gülleri» oyunundaki «Bodos Ağa» rolü ile görüldü. Bu oyun ve rol, onun eşsiz sanat hayatının ilk «büyük başarı»sı oldu. Büyük ününü ilk kez bununla kazandı. Ve bundan sonra sanat hayatının zirvesindeki yerine oturdu. 56 yıllık sanat hayatı sırasında müteaddit defalar «Kayseri Gülleri»nin «Bodos Ağa»sı olarak seyirci karşısına çıktı. Yaşının en ilerlemiş çağında dahi akıl almaz bir maharetle merdiven inişi sahnesinde aynı çevikliği ve aynı başarıyı gösterdi. Her temsilinde bir öncekinden daha fazla alkış topladı.

«Pinti» piyesindeki «Yahudi Azarya», «Venedikli Tâcir»deki «Şaylok» ve nihayet «Mum Söndü»deki «Şetaret Bacı» onun 56 yıllık sanat yaşantısının en unutulmaz rolleri oldular. «Yarasa» operetindeki «Gardiyan Froş» Behzad Butak, yalnız sahnemizin dev bir sanatçısı değildi. Tüm sanat dallarına karşı akıl ermez bir kabiliyeti vardı. Sedef kâmacılığından, cild tezhibine, mozayikçilikten çinçilikçe kadar elinden gelmeyen sanat yoktu. Bu hasletleriyle de emsalsiz bir sanatkar olduğunu ispatlamıştı koca «Baba Behzad».

Yalnız sahnede büyük sanat gücüyle seyircilerini kahkahalara boğmakla kalmayan «Baba Behzad», kuliste de esprileri, şakaları ve muziplikleri ile sahne arkadaşları gülmekten kırar geçirirdi.

Türk sahnesinin temel direklerinden biri olan Baba Behzad, 26 Ekim 1963 günü arkasından ölümsüz bir isim bırakarak aramızdan göçüp gitti. Türk tiyatrosu var oldukça onun adı da bütün tazeliği ile yaşayacaktır.

Ahmet Fehim ve Nivart hanım çengi operetinde...

Gedik Paşa'da Güllü Yakup Efendi'nin kurduğu «Osmanlı Tiyatrosu».

da Ebuzziya Tefvik, Ahmet Mithat, Recaizade Ekrem, Şemseddin Sami'nin adlarını ilânlarda sık sık görmekteyiz.

Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynanan piyeslerden dolayı iki hâdisse çıkmıştı. Bunların ilki, Sultan Aziz devrinde, 1873 yılı nisan ayının birinci günü akşamı «Vatan veya Silistre» isimli piyesin oynanması ile olmuştur. Oyunun temsili esnasında yer yer çok heyecanlanan halk oyunun sonunda çılgına dönmüş, «Yaşa Kemal» avazeleri arasında piyesin yazarı Namık Kemal'in sahneye gelmesini istemişti. Kemal, ya başına geleceği önceden tahminleyerek tiyatroya hiç gelmemiş veya gelmiş de oyun esnasında halkın coşkunluğunu görünmeden binayı terketmiştir.

Halk, Namık Kemal'i tiyatrodâ bulamayınca sokaklara döküldü. Avaz avaz, karanlık sokaklarda ellerinde fenerler, Gedikpaşa'dan tâ Beyoğluna kadar gelerek Kemal'in makalelerini yayınlamakta olan «İbret» gazetesini idarehanesinin bulunduğu Hacıpulo Hanı önünde toplandılar. Ancak Kemal'i orada da bulamadılar. Ama Namık Kemal'e karşı olan sevgi dolu feryatlarını kesmediler. İstanbul sokaklarında geceyarısı böyle millî ve kültürel bir nümayiş ilk defa görülüyordu. Ertesi ve daha ertesi günler «İbret» gazetesinde heyecan dolu yazılar da çıkmaya başlayınca kuşkuya kapılan Sultan Abdülaziz gazeteyi kapattırdığı gibi Namık Kemal, Nuri ve Ebuzziya beylerle Ahmet Mithat Efendi'yi bir vapura doldurup hepsini birden sürgüne gönderdi...

İkinci ve son hâdiseyi de sırası gelince anlatacağım.

Âli Paşa'nın Sadrazamlığı zamanında Güllü Yakup Efendi kendi şahsı için hükümetten bir tiyatro imtiyazı istedi. Böyle bir talep ilk değildi. Daha evvel Naum Efendi de kendi tiyatrosu için böyle bir imtiyaz al-

ıyordu. Her ikisi de bu inhisarcılığı istemekte bence haklı idiler. Zira batı tekniği ile oynanan tiyatro seyirine halk daha alışmamış, bunun zevkine varmamıştı. Bunun için mücadele lâzımdı. Türk halkını bu tarz tiyatroya çekebilmek için çok işlere ihtiyaç vardı. Ve bu işler çok masraflı idi. Seyircisi pek mahdut olan bu tarz tiyatronun bir benzerine daha İstanbul'un tahammülü yoktu. İkisi de zarara uğrar ve teşebbüs akim kalırdı.

Ali Paşa, 1870 yılı kasım ayı başından itibaren 10 senelik imtiyazı Güllü Yakup Efendiye verdi. Âli Paşa gibi diğer vükelâ, ecnebi sefirler ve Avrupalı iş adamları da ti-

yatronun seyircileri arasında idiler. O vakitler Bağlarbaşı Karakol Kumandanı olan Kayserili (Güllü Yakup Efendi de Kayserili idi) Yüzbaşı Mustafa Efendi (sonraları «Dini-bütün») lâkabıyla maruf olan Mustafa Paşa), Leylâ ile Mecnun hikâyesini beş perdelik bir tiyatro piyesi olarak yazmıştır. İlk defa 1869 (Gedikpaşa Tiyatrosunun kuruluşundan bir yıl sonra) yılının ocak ayının 12'nci günü oynandı bu piyes. Mecnun rolünü Güllü Yakup Efendi, Leylâ rolünü de sanatı ve güzelliği dillere destan olan Büyük Karakaş nanım temsil ettiler.

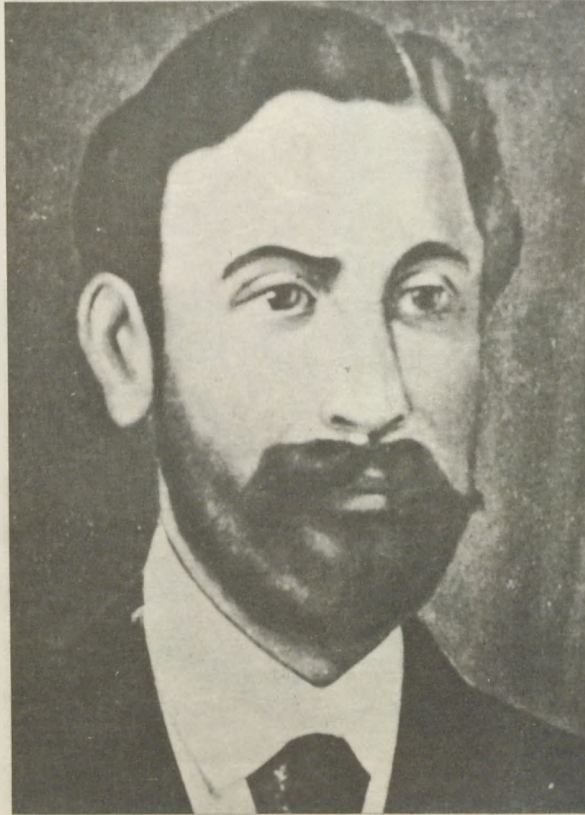
Rahmetli Refik Ahmet Sevengil'in kütüphanesinde bir el ilânı gördüm.

Aynı ayın 23'ünde Leylâ ile Mecnun'un aynı tiyatrodâ oynanacağı ve oyunun «opera» olduğu yazılıydı bu ilânda. Böylece Yüzbaşı Mustafa Efendi'nin Leylâ ile Mecnun'u manzum olarak kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Böylelikle bu eserle türkçe telif olarak yazılmış ilk operanın da Leylâ ile Mecnun olduğu öğrenilmektedir.

İstanbul'da yetişen ve İtalya'da müzik konservatuarında da okuyan Dikran Çuhacıyan ismini de ilk defa bu tiyatronun ilânlarında görüyoruz. Çuhacıyan Efendi, musiki tarihimizde ilelebed kalacak olan «Arif Ağanın hilesi», «Köse Kâhya» ve «Leblebici Horhor Ağa»nın bestekârı olan sanatkârdır. Bu zât, bahsi geçen binada «Osmanlı Opera Tiyatrosu» adıyla bir heyet kurdu. Yakup Efendi, tiyatro imtiyazını alırken «piyesli tiyatro eserleri» olarak tescil ettirmişti; «opera» kaydını koymayı akıl edememişti. İtiraz etmesine rağmen kazanamadı ve Çuhacıyan Efendi'nin operası burada faaliyete geçti.

Sahnede oynanan ve adına tulûat denen «piyessiz tiyatro»ların zuhurunun da yine bu imtiyaz meselesi yüzünden olduğu rivayet edilir. Bir kısım müdekkik iddia ederler ki, Yakup Efendi'nin imtiyazı «piyesli tiyatro» temsilleri için idi; «piyessiz tiyatro» kaydı mevcut değildi. Sahnede oynanan «piyessiz tiyatro» yoktu ki, kaydı olsun. Bizim piyessiz tiyatromuz «Ortaoyunu» idi. O da kapalı binaların sahnelerinde değil, açık havada ve meydanda oynanırdı.

1872-1873 tiyatro sezonunda Gedikpaşa'da büyük bir faaliyet göze çarpar. Türk yazarlarının isimlerini taşıyan yerli ve tercüme eserlerin ilânları her tarafı doldurur. Âli Beyin «Geveze Berber'i», Ebuzziya Tefvik Beyin telifi «Ecel-i kaza», Dikran Çuhacıyan'ın «Arif Ağanın hilesi» isimli opera komiği ve Namık Kemal'in «Vatan ve Silistre»sinin tekrarı hep bu yılın içinde olmuştur. «Va- (Devamı 28. sayfada)

Güllü Agop

Minekyan

